

MÕNEDEST MAJANDUSE TERMINOLOOGILISTEST KÜSIMUSTEST NII TEADUS- KUI TAVAKEELES¹

Käesolev kirjatükk ei ole küll otseselt kroonika valdkonda kuuluv, küll aga Eesti ühiskonnas toimuvale ja allakirjutanu poolt pikaajalistele tähelepanekutele tuginev arvamus (seda on õhutanud paljude erialade ja ametite esindajate, sh avaliku elu tegelaste, ajakirjanike, ka teadlaste suulised ja kirjalikud sõnavõttud: Eesti Rahvusringhäälingus, ajalehtedes, ajakirjades, suulistes ettekannetes erinevatel foorumitel jm). Samas on alljärgnevaga seotud nii kõrva kui silma riivav ja ühtlasi muret tekitav, millele on autor ka oma loengutes üliõpilastele korduvalt tähelepanu juhtinud.

Allkirjutanu tahaks siinjuures ühe probleemi tõstatada kuna arvab, et Eestis ei ole nimelt majanduslase (aga mitte ainult) terminoloogiaga kaugeltki mitte kõik korras. Majandusterminoloogia arendamine on oluline nii oma kultuuri kui majanduse arengu seisukohalt. Täna oleme kahjuks olukorras, kus sellele mitte alati piisavalt tähelepanu ei pöörata. Meedias lastakse alatasa viltu, ka avaliku elu tegelased ei paista asjadele tähelepanu pöörvavat. Ja ega majandusteadlased sellest isegi vist alati eriti hooli!? Eriti torkab see hoolimatus silma nooremate hulgas. Näiteks, paljudel teaduskonverentsidel (näiteks Eesti Majandusteaduse Seltsi /EMS/ aastakonverentsidel), ka Värskas toimunud rahvusvahelistel majanduspoliitika teaduskonverentsidel ja mujal) tehakse ettekanded inglise keeles, kuid sageli eesti keeles vastavaid termineid ei tunta ega osata öelda (isegi spetsiaalsetele küsimustele ei pruugi tihti selget vastust saada).²

Allkirjutanu arvates võiks siinjuures mõnede tüüpilisemate ebajuhtumitena kolm välja tuua.

Esiteks:

Väga sageli kasutatakse kui mitte ütelda, et ekspluateeritakse täiesti põhjendamatu sõna „tööstus“, mida lisatakse täiendina vist küll täiesti valimatult ja enesele teadvustamata. Siinjuures olgu toodud vaid mõned näo „laisa tarbimises“ (seda nii sõnas kui kirjas), olevad nn terminid ja mõisted³:

dopingutööstus, filmitööstus, haridustööstus, kinotööstus, kruisitööstus, kultuuritööstus, loometööstus, loometööstuskeskus, loovtööstus, meediatööstus,

¹ Kuna käesolev kirjutis on seotud esmajoones eesti keelse terminoloogiaga, siis seda ei ole saksa ega ka inglise keelde tõlgitud. Kuigi inglise keelega on sõna „tööstus“ kasutamine eesti keeles antud artiklis tõstatatud terminoloogiaga otseselt ja tihedalt seotud.

² Käesoleval ajal on juba vähemalt Tartu Ülikoolis (loodetavasti ka mujal Eestis) selline nõue, et võorkeelse doktoritöö puhul peab doktorant ka mahuka (nii vähemalt mõnekümnel leheküljel) eesti keelse, väitekirjast ammendavat ülevaadet andva trükise esitama. See peaks ehk eeldama, et emakeelsele terminoloogiale hakatakse senisest suuremat tähelepanu pöörama. Siit ei maksa aga arvata, et sellise nõude sisseviimisel kõik vastava eriala terminoloogia küsimused lahendatud saavad.

³ Kindlasti ei ole esitatud loetelu ammendav; loetelud siin ja edaspidi on toodud tähestikulises järjekorras.

meelelahutustööstus, muusikatööstus, piraatlustööstus (Acta´ga seonduv), show-tööstus, seksitööstus, tehnoloogiatööstus, turismitööstus jt.

Selline käsitlus on ilmselt asjatundmatu, hoolimatu, lohakas jms tegevus ning sama võib ka suhtumise kohta arvata.

Näiteks on ka Eesti majandusteaduse *grand old man*, tänaseks kahjuks juba manalamees akadeemik professor majandusdoktor Uno Mereste (27.05.1928 – 06.12.2009) oma „Majandusleksikoni“ teises osas⁴ sellele tähelepanu juhtinud, käsitledes märksõna „tööstus“.

„Tööstus, industria {tööstussektor} – 1. Institutsiooniline rahvamajandusharu, millesse kuuluvad loodusest tooraineid ammutavad ja neid töötlevad ettevõtted, samuti mitmesuguseid juba töödeldud materjale edasitöötlevad ning esemete või energia voogude kujul toodangut andvad ettevõtted (töötlev tööstus);“ (kursiiv ja lühendus: M.R.)

Uno Mereste jätkab samal leheküljel järgmisest lõigust: *„Ingliseelse erialakirjanduse kasutamisel ja selle tõlkimisel pälvib tähelepanu, et 1) inglise keeles, eriti Ameerikas on sõna **industry** laialt kasutusel ka paljude niisuguste elu- või tegevusalade kohta, millel pole tööstusega mingit tähenduslikku seost ja mille puhul tuleks seetõttu eesti keeles hoiduda sõna „tööstus“ kasutamisest, nt sõna „turismitööstus“ asemel on kõiki turismifirmasid ühendava üldmõistena parem kasutada sõna „turism“ ehk „turismindus“, „haridustööstuse“ kui kõiki haridusasutusi ühendava üldmõiste tähenduses on parem seni kasutatud „haridus“ või „haridusasutused“ jne;“ ...* (kursiiv ja lühendus: M.R.)

Võib-olla tänapäeval osa inimesi arvab, et keelekasutus pole oluline või, et teeme kõik suvaliselt nii järele kui on näiteks inglise keeleruumis (nõ „vägev värk“!)? Ilmselt võib seda mõneti ka amerikaniseerumiseks nimetada (võrdle: „kadakasakslased“, „pajuvenelased“, nüüd taasisesesivunud Eesti Vabariigis võiks ehk sellised kategooriad kasutusele võtta nagu näiteks „maltsainglased“, „võsaameeriklased“⁵ vms). Võib-olla tasuks uurimist, üldistamist ja järelduste tegemist?

⁴ Mereste, U. Majandusleksikon. II osa. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003, lk. 446.

⁵ Oleme taasisesesivunud Eestis oma rahvamajanduses küllalt suuri edasiminekuid ja arenguid võrreldes okupatsiooniajaga saavutanud, kuid selle kõrval oleme arenenud turumajandusriikidest enamikes valdkondades ikkagi oluliselt maha jäänud. Selle kõrval on aga äärmiselt palju ulatuslikke valearvestusi, valeotsuseid, tegematajätmissi, rumalust, ahnust jms, seega võime Eestis võib-olla mitte niivõrd turumajandusest vaid kohati hoopis võsamajandusest (turumajanduse elementidega) rääkida. Samas võime vist isegi nii arvata, et Eesti ühiskonnas on käesoleval ajal (vast juba kümme aastat), tegemist nõ vaimse seisakuga.

Teiseks:

Teine sõna, mida tihti mõnevõrra ebakorrektselt kasutatakse on „majandus“, näiteks: *biomajandus* (???), *hobumajandus* (???), *jäätmemajandus* (sobilik: jäätmekäitlus), *laomajandus* (sobilik: laondus), *kultuurimajandus* (TV-s Üdi klubis kuuldu), *teenindusmajandus* (sobilik: teenindus), *teenusmajandus*, *teenusmajanduskoda*, *teenustemajandus* (sobilik: teenused), *turismimajandus* (sobilik: turism, turismindus), *võrgustikumajandus* (???)⁶ jne.⁷

Jääb mulje, et sõnakasutaja, lisades sõna „majandus“ on alles siis kindel, et jutt käib ikka tööpoolest tema poolt käsitletavast rahvamajandusharust, ühiskonnaelu konkreetsest, kindlast valdkonnast. Vist arvatakse, et kuulaja-lugeja ei saa midu aru, millest käib jutt. Samas võib ka nii aru saada, et täiendi „majandus“ lisaja (rääkija, kirjutaja) ei ole endas kindel (st teema pole selge, ei valda piisavalt teemat vms), kas tema jutt ja argumendid on selged ja piisavad ning lisab igaks juhuks kindluse mõttes nimetatud täiendi „majandus“.

Veel „huvitavaid“ tähelepandud sõnu: loomekombinaat (?); loomeettevõtja (Üdi klubi). Kindlasti on paljud veel hulga seda laadi sõnu nii kõnes kui kirjas märganud.

Kolmandaks:

Kolmas ebatäpsus on sõnade „number, numbrid“ äärmiselt sagedane kasutamine seal, kus tuleks kasutada sõnu „arv, arvud“. Sõna „number“ asemel sobib sageli mõistlikumana ka selliste mõistete-sõnade, nagu „hulk“, „suurus“ vms kasutamine. Näiteks väljendatakse sageli ebaõigesti: „palganumber kasvas“, „tööliste number jäi muutumatuks“, „majanduskasvu number oli stabiilne“ jpm. Kindlasti oleks õigem kirjutada ja rääkida: „palga suurus muutus“, „tööliste arv jäi muutumatuks“, „töötajate hulk vähenes“, või lihtsalt „majanduskasv oli stabiilne“ jmt.

Allakirjutanu sagedastele küsimustele eeltoodud terminite väärkasutamisel on saadud vastused suhteliselt segased, arusaamatud või viidatakse sellele, et nii on

⁶ arusaamatu termin; leitud tudengi referaadist ja kuulnud ettekandest, mida aga üliõpilane arusaadavalt ja selgelt lahti seletada ei osanud.

⁷ Siinjuures juhiks tähelepanu ühele ammu eesti keeles kasutusele võetud mõistele – põllumajandus. Ka siis ei ole ilmselt ehk kõige ratsionaalsem oldud. Võiks kasutada (??) – **põllundus** (!). Nii mõneski teises keeles terminit põllumajandus otseselt ei kasutata (näiteks, saksa keeles /*die Landwirtschaft*; otseses tõlkes – maamajandus/, vene keeles /*сельское хозяйство* – pigem võib seda otseselt tõlkida ka kui külamajandus, maamajandus; село – küla; сельский ~ ая, ~ ое – maa-, küla-, põllu-; jt). Lisaks: mitmete riikide statistika käsitleb põllumajandust eeskätt kui kaht eraldi haru – taimekasvatust ja loomakasvatust. Eesti keeles oleks ehk ratsionaalne ja õigestatud ka eessõnana *maa-* kasutamine (näiteks, maamajandus /vrdl. nii saksa kui vene keelega/, juba kasutusel olev – maaülikool jm). Võttes eesti keeles kasutusele mõiste *maamajandus*, hõlmaks see nii *taimekasvatust* kui *loomakasvatust*. Samas: mõistet „põllundus“ kasutades on siiski vist mõnevõrra kaheldav alati loota, et selle all vahetult nii taime- kui ka loomakasvatust mõistma hakatakse!? Seega valdkonna terminites ei ole mõistend päris ühemõtteliselt selged, aga võiks selgumaks saada!

tavaks ja laialdaselt kasutusel. Samas üldjuhul siiski nõustatakse, et sõnakasutus võiks täpsem ja õigem olla.

Käesoleva lühikirjutisega soovib autor keelekasutajate tähelepanu sellele juhtida, et me võiks oma eesti keelde (emakeelde) siiski hoolivamalt suhtuda ja ikkagi erialases, aga samuti igapäevases tegevuses täpsemad ja korrektsemad olla. Kindlasti on vaja ka vastavaid keele ja terminoloogia alaseid arutelusid-diskussioone-vaidlusi ning kokkuleppeid ja seejärel loodaks ajapikku korrektset keelekasutust. Samas ei arva allakirjutanu, et tal kõiges siin kirjapandus õigus oleks, küll võiks aga heatahtlikult diskuteerida.

Jaanuar-september 2012

Matti Raudjärv
peatoimetaja
(Tallinnas, Pirita-Kosel; Pärnus;
Lääne-Virumaal Kaasiku talus)